

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

► Ενότητα 1 (Εισαγωγική): Τι είναι η Ιστορία;

Χαρίλαος Εξερτζόγλου

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- ▶ Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- ▶ Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Στόχοι ενότητας

- Η ενότητα αυτή θα παρουσιάσει την ιστορία ως πρόβλημα μάλλον παρά ως αυτονόητο. Πρόθεσή μας είναι να προβληματοποιήσουμε την ιστορία προκειμένου να αναδείξουμε τις σύνθετες διανοητικές και πολιτισμικές διεργασίες με τις οποίες συνδέεται. Απέναντι σε μια συμβατική αντίληψη που θέλει την ιστορία να καταγράφει γεγονότα ή να αναπαριστά «πιστά» το παρελθόν η ενότητα αυτή θα εξετάσει τους τρόπους διαπραγμάτευσης του παρελθόντος από την ιστορία [δηλαδή τους ιστορικούς] στην νεώτερη και σύγχρονη εποχή

Περιγραφή ενότητας

- Στο πλαίσιο της ενότητας «Τι είναι η Ιστορία» θα εξεταστούν τα παρακάτω θέματα
- Ιστορία και παρελθόν
- Μνήμη και ιστορία
- Χρόνος και ιστορικότητα
- Το υλικό του ιστορικού-μαρτυρίες
- Περιοχές ιστορικής έρευνας (Πολιτική ιστορία, οικονομική ιστορία, κοινωνική ιστορία, πολιτισμική ιστορία)

Τι είναι η Ιστορία;

6

Τι είναι η Ιστορία;

- Συνήθως η ιστορία ταυτίζεται με την εξιστόρηση συμβάντων τα οποία θεωρούνται αληθή. Ο ορισμός αυτός είναι μάλλον ελλιπής γιατί περιορίζει το εύρος της ιστορικής γνώσης σε ένα άθροισμα συμβάντων . Παρά ταύτα αποτελεί και μια αφετηρία για να κατανοήσουμε τι είναι ιστορία. Πράγματι η ιστορία αφορά το τι συνέβη στο παρελθόν, τα γεγονότα που το συνθέτουν. Επομένως, μπορούμε να πούμε, όπως εξάλλου πιστεύουν και οι περισσότεροι, ότι ιστορία είναι ό,τι συνέβη στο παρελθόν.
- Αυτή η παραδοχή όμως δεν μπορεί να αποκρύψει ότι η ιστορία είναι κάτι πολύ περισσότερο σύνθετο καθώς πέραν των συμβάντων στα οποία αναφέρεται, ανεξάρτητα από τον βαθμό αληθείας τους, έχει ιδιαίτερη σχέση με το πώς αντιλαμβάνονται και αφηγούνται οι άνθρωποι μιας ορισμένης εποχής αυτό που θεωρούν σημαντικό, αλλά και πως μεταγενέστερες κοινωνίες και πολιτισμοί αντιλαμβάνονται/ομιλούν για το ιστορικό παρελθόν, το κάνουν αντικείμενο αναφοράς και γνώσης. Επομένως, ιστορία είναι και το ό,τι λέγεται/γράφεται ότι συνέβη. [rerum gestarum]
- Με άλλα λόγια η ιστορία αποτελεί μια πολιτισμική πρακτική, στο μέτρο που έχει σχέση με τον τρόπο πρόσληψης του παρελθόντος αλλά και μια μορφή λόγου στο μέτρο που η πρόσληψη αυτή μεταφέρεται πάντα γλωσσικά, επομένως υπακούει σε συγκεκριμένους αφηγηματικούς κώδικες.

Τι είναι η Ιστορία; - Ιστορία και παρελθόν.

- ▶ Ένα ζήτημα που συχνά προκαλεί σύγχυση είναι η πεποίθηση ότι η ιστορία και το παρελθόν ταυτίζονται. Δηλαδή ότι η ιστορία πχ που διδασκόμαστε στο σχολείο αποτελεί μια ακριβή αναπαράσταση/μίμηση του πραγματικού παρελθόντος [πχ η μάχη του Μαραθώνα- όπως την μεταφέρει ο Ηρόδοτος προσομοιώνεται με την ιστορική μάχη].
- ▶ Εδώ υπάρχει ένα πρόβλημα διότι η ιστορία δεν αποτελεί ποτέ μια πιστή αναπαράσταση του παρελθόντος στο οποίο αναφέρεται, παρότι πολλοί ιστορικοί, ακόμη και σήμερα, το πιστεύουν. Υπάρχει πάντα ένα πρόβλημα αναφορικότητας όταν προσπαθούμε να συσχετίσουμε μια πηγή με το παρελθόν στο οποίο αναφέρεται.
- ▶ Η ιστορία όπως είπαμε αποτελεί πάντα ένα λόγο για το παρελθόν που όμως είναι αναδρομικός, γίνεται δηλαδή εκ των υστέρων. Αυτό σημαίνει ότι ο ιστορικός δεν είναι μάρτυρας των όσων περιγράφει, επομένως η γνώση που προσφέρει είναι πάντα έμμεση.
- ▶ Ο/η ιστορικός επιχειρεί να αναπαραστήσει το ιστορικό παρελθόν το οποίο όμως είναι νεκρό με την έννοια ότι δεν μπορεί το ίδιο να εκπροσωπήσει τον εαυτό του. Παρότι υπάρχουν ίχνη από το παρελθόν, αυτό που ονομάζουμε πηγές, που ανάλογα με την εποχή μπορεί να είναι περισσότερα ή λιγότερα δεν είναι σε θέση από μόνα τους να προσφέρουν από μόνα τους μια συνολική ιστορική αναπαράσταση. Ο/η ιστορικός χρησιμοποιεί ίχνη-τεκμήρια από το παρελθόν για να το ανασυστήσει χωρίς όμως ποτέ να είναι σε θέση να το επιτύχει εξολοκλήρου. Έχει ωστόσο ένα πλεονέκτημα, γνωρίζει πως εξελίχθηκαν τα πράγματα σε σχέση με το συμβάν που τον απασχολεί, κάτι που δεν ισχύει για τους πρωταγωνιστές των συμβάντων του παρελθόντος.

Τι είναι η Ιστορία; Ιστορία και παρελθόν

- Αναφερθήκαμε ήδη σε μια μορφή δυσκολίας ως προς την αναπαράσταση του παρελθόντος. Ας δούμε σε τι συνίσταται πέραν των όσων είπαμε ήδη.
- Καταρχήν στην τυχαιότητα των τεκμηρίων.
- Κατά δεύτερον στην ιδιαίτερη θέση των ιστορικών ως υποκειμένων και της εποχής τους ως κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου στην «κατασκευή» του ιστορικού παρελθόντος.
- Κατά τρίτον στην οντολογική διάκριση ιστορίας και παρελθόντος.
- Τα τρία αυτά επίπεδα συνδέονται μεταξύ τους αλλά δεν είναι της ίδιας βαρύτητας.

Τι είναι η Ιστορία;

- Η τυχειότητα των τεκμηρίων αναφέρεται στο απλό γεγονός ότι δε έχουν διασωθεί όλα τα τεκμήρια που παρήχθησαν στο παρελθόν. Τεράστιος αριθμός τεκμηρίων έχει χαθεί ή καταστραφεί στην εποχή ή κοντά στην εποχή που δημιουργήθηκαν, είτε πρόκειται για έγγραφα είτε για υλικά τεκμήρια. Εξ αυτών που διατηρήθηκαν πολλά καταστράφηκαν στη συνέχεια μέσα στο πέρασμα του χρόνου λόγω κακών συνθηκών συντήρησης. Τις περισσότερες φορές δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό τεκμηρίων που παράγεται σε μια εποχή.
- Επομένως, οι ιστορικοί, κυρίως αυτοί που ασχολούνται με παλαιότερες περιόδους, έχουν στη διάθεσή τους το υλικό που έτυχε να βρουν, κάτι που συνιστά σημαντικό περιορισμό. Αυτό όμως ισχύει και για τους ιστορικούς μεταγενέστερων περιόδων στις οποίες παράγονται πολύ περισσότερα τεκμήρια καθώς αυξάνεται τόσο η εγγραμματοσύνη και περισσότεροι μπορούν να γράψουν αλλά και η δημιουργία πολλών νέων θεσμών που συνδέονται με το σύγχρονο γραφειοκρατικό κράτος και παράγουν τα δικά τους τεκμήρια αλλά και γενικότερα με τον εγγράμματο πολιτισμό της επικοινωνίας [πχ Τύπος, βιβλία κλπ] Εδώ το πρόβλημα είναι συχνά αντίστροφο. Υπάρχει πληθώρα υλικού το οποίο συχνά ξεπερνά τις δυνατότητες του ιστορικού που πρέπει να επιλέξει τελικά το τμήμα του υλικού στο οποίο θα επικεντρωθεί, επομένως να εγκαταλείψει το υπόλοιπο. Όπως όμως θα δούμε στην συνέχεια η εργασία του ιστορικού είναι πολύ περισσότερο σύνθετη και η διαδικασία της επιλογής εκφράζει μέρος αυτής της συνθετότητας.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Το δεύτερο ζήτημα είναι πολύ πιο σύνθετο. Έχει αποδειχθεί ότι ο ιστορικός γράφει ιστορία πάντα από μια σκοπιά, ακόμη και όταν ο ίδιος δεν το παραδέχεται. Η υποκειμενικότητα του ιστορικού συνδέεται με το έργο του και αντίστροφα. Αυτό σημαίνει ότι σε ένα τουλάχιστον βαθμό ο ιστορικός μεταφέρει ερωτήματα, ιδεολογικές προτιμήσεις, προσδοκίες, ευαισθησίες κλπ στο παρελθόν που ερευνά που απορρέουν από την υποκειμενικότητά του και από το παρόν του και όχι από το ίδιο το παρελθόν. Αυτό αποτελεί μια από τις συνθήκες της ιστορικής έρευνας και δεν πρέπει να συγχέεται με το ζήτημα της αντικειμενικότητας, ούτε θα πρέπει να μας οδηγήσει σε μια άγονη αντίθεση αντικειμενικότητας και υποκειμενικότητας. Πρέπει να γνωρίζουμε ότι ενώ ο/η ιστορικός οφείλει να εξαντλεί στο μέτρο του δυνατού το υλικό του είναι αδύνατο να ακυρώσει την υποκειμενικότητά του, όπως πίστευαν πολλοί ιστορικοί στο παρελθόν. Επομένως η παραγωγή ιστορικής γνώσης δεν συνδέεται αποκλειστικά με την έρευνα τεκμηρίων ή μια αυστηρή ιστορική μεθοδολογία. Κάτι που ισχύει και για όλους τους κοινωνικούς επιστήμονες είναι η αλήθεια. Επομένως, ο ιστορικός προσεγγίζει το [νεκρό] παρελθόν στη βάση ενός αθροίσματος συνθηκών [επιστημονικών, πολιτισμικών και υποκειμενικών] που κάνουν την εργασία του να χαρακτηρίζεται από επιλεκτικότητα.
- ▶ Η εργασία του ιστορικού δεν είναι απλώς η συλλογή τεκμηρίων αλλά η ερμηνεία. Ο/η ιστορικός ερμηνεύει ακόμη και όταν φαίνεται πως περιγράφει, διότι αυτό μπορεί να κάνει στην βάση των συνθηκών που εργάζεται. Να προσφέρει ερμηνείες, οι οποίες δεν είναι ποτέ οριστικές αλλά πάντα υπόκεινται σε αναθεωρήσεις.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Ένα άλλο σημείο αφορά τη σχέση του ιστορικού με το περιβάλλον στο οποίο ζει και την επίδρασή του στην εργασία του. Ο ιστορικός είναι και αυτός κοινωνικό υποκείμενο, ζει σε ένα πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον και επηρεάζεται από αυτό. Αυτό το περιβάλλον έχει χρονικότητα και ιστορικότητα δηλαδή προσδιορίζεται από πολιτισμικούς κώδικες και κοινωνικές σχέσεις που μεταβάλλονται μέσα στο χρόνο [πχ Μεσαίωνας και Βιομηχανική εποχή αποτελούν δύο διαφορετικές εποχές που μοιράζονταν εντελώς διαφορετικές πολιτισμικές παραδοχές. Κάτι που στον Μεσαίωνα εθεωρείτο αυτονόητο [πχ για τη φύση του κακού και την ανάγκη της θανάτωσης των μαγισσών στην πυρά] στην βιομηχανική εποχή του 19^{ου} αιώνα είχε εγκαταληφθεί και αντικατασταθεί με άλλες παραδοχές [π.χ την πίστη στην πρόοδο, την τεχνολογία και τον ορθό λόγο, την ανωτερότητα του δυτικού πολιτισμού]. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό διότι σημαίνει ότι οι διαφορετικές εποχές/ πολιτισμοί έχουν διαφορετικές απαιτήσεις από το παρελθόν. Κατά συνέπεια τα ερωτήματα που πιστεύουν ότι μπορεί να απαντήσει το παρελθόν αλλά και οι τρόποι με τους οποίους προσλαμβάνεται σε κάθε εποχή το παρελθόν μεταβάλλονται/ μετατοπίζονται. Αυτό το πολιτισμικό περιβάλλον επιδρά στον ιστορικό με διάφορους τρόπους. [προσημείωση του παρελθόντος] [1]
- ▶ Επομένως τα ερωτήματα του θέτει ο εκάστοτε ιστορικός στο παρελθόν το οποίο μελετά δεν είναι αποκλειστικά δικά του αλλά αυτά της εποχής του. [Αναχρονισμός; Βλ επόμενη κάρτα] Δεν είναι ωστόσο σαφές πως ακριβώς το εξωτερικό πολιτισμικό περιβάλλον επιδρά στο τρόπο εργασίας του ιστορικού. Αυτό μπορεί να κριθεί κατά περίπτωση. Πολύ συχνά δεν το συνειδητοποιεί ούτε ο ίδιος /α η ιστορικός.

Τι είναι η Ιστορία;

13

- ▶ Ένα από τα γνωστότερα ζητήματα που συχνά απασχολούν τον/την ιστορικό είναι αυτό του αναχρονισμού. Αν ισχύει αυτό που διατυπώσαμε στην προηγούμενη κάρτα, ότι δηλαδή ο/η ιστορικός μεταφέρει ερωτήματα από το δικό του παρόν στο παρελθόν τότε τίθεται το ερώτημα αν τελικά μεταφέρουμε στο παρελθόν ερωτήματα ή καταστάσεις που δεν του ανήκουν και αν από αυτήν την άποψη οδηγούμαστε στην παραχάραξή του. Αν τελικά δηλαδή το παρελθόν οφείλει να κατανοηθεί με δικούς τους όρους αποκλειστικά. Αυτό είναι ένα σύνθετο επιστημολογικό και μεθοδολογικό ζήτημα που δεν επιδέχεται εύκολων απαντήσεων. Και εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εδώ παρά ενδεικτικά.
- ▶ Από την μια πλευρά είναι σωστό ότι το παρελθόν δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά προϊόν των ερωτημάτων ή των προσδοκιών του εκάστοτε παρόντος που το ερμηνεύει ή το χρησιμοποιεί. Το παρελθόν μπορεί να θέσει περιορισμούς στο πως το αντιμετωπίζουμε. Με άλλα λόγια δεν μπορούμε να αυθαιρετούμε ερμηνεύοντας. Από την άποψη αυτή οφείλουν οι ιστορικοί να αντιλαμβάνονται την ιστορικότητα των καταστάσεων που εξετάζουν και επομένως τη διαφορά με τη δική τους εποχή. Άκριτες προβολές του παρόντος στο παρελθόν είναι πιθανότατα αντιστορικές και αντιπαραγωγικές.

Από την άλλη πλευρά είναι αδύνατον ο/η ιστορικός να «συλλάβει» μια διαφορετική εποχή με όρους αποκλειστικά δικούς της. Εκ των πραγμάτων πολλές πτυχές από το παρελθόν είναι πολιτισμικά ανοίκειες και σχεδόν απροσπέλαστες. Επιπλέον παρεισφρέουν ερωτήματα, υποθέσεις και προβολές που απορρέουν από την εποχή του αλλά και τη γνώση των μεταγενέστερων εξελίξεων αλλά και της ιστοριογραφίας. Όλα αυτά διαμορφώνουν ένα δεύτερο πεδίο αναφοράς του ιστορικού έργου, πέραν του πεδίου αναφοράς που «συνιστά» το παρελθόν. Όσο και αν ακούγεται παρακινδυνευμένο είναι αυτό το δεύτερο πεδίο αναφοράς που επιτρέπει στον/την ιστορικό να αναδείξει την περιπλοκότητα και τη διαφορά του παρελθόντος που εξετάζει. Διαφορετικά θα είχαμε μπροστά μας ατελείς «μιμήσεις» που θα επαναλάμβαναν το παρελθόν στη βάση των όσων «αυτό» κατέθεσε. Εξάλλου μια τέτοια προσέγγιση αποτελεί μια διαφορετική μεθοδολογική επιλογή που απλώς παραγνωρίζει τη δική της σχέση με το παρόν.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Το τρίτο ζήτημα που θέτει προβλήματα στην δυνατότητα αναπαράστασης του παρελθόντος είναι ότι ιστορία και παρελθόν είναι δύο διαφορετικά πράγματα. Αυτή η υπόθεση εργασίας θα μπορούσε να συζητηθεί από διαφορετικές σκοπιές, εδώ απλώς θα σημειώσω ότι μπορούμε να ακολουθήσουμε αυτόν τον προβληματισμό υποστηρίζοντας ότι η ιστορία είναι ταυτόχρονα κάτι περισσότερο και κάτι λιγότερο από το παρελθόν.
- ▶ Αυτό μπορεί να ακούγεται λίγο οξύμωρο αλλά έχει σημασία να το κατανοήσουμε.
- ▶ Όταν λέμε ότι το παρελθόν και η ιστορία διαφέρουν είναι γιατί το παρελθόν περιέχει πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά που ενδιαφέρουν την ιστορία.
- ▶ Π.χ «Ο Καίσαρας διέβη τον Ρουβίκωνα». Αυτή η φράση αναφέρεται σε ένα πραγματικό περιστατικό όταν ο Ιούλιος Καίσαρας αποφάσισε να κινηθεί εναντίον της Ρώμης και η διάβαση του ποταμού συνιστά μια πράξη χωρίς επιστροφή. Αλλά... πόσοι άλλοι διέβησαν τον Ρουβίκωνα χωρίς να απασχολήσουν ποτέ την ιστορία;
- ▶ Αντίθετα η ιστορία ασχολείται με αυτό που κάθε εποχή θεωρεί ιστορικά σημαντικό. Καμία εποχή δεν συμπεριλαμβάνει στο ιστορικά σημαντικό τα πάντα, αλλά όλες οι εποχές/πολιτισμοί έχουν τα δικά τους ξεχωριστά κριτήρια σχετικά με την σημαντικότητα του ιστορικού παρελθόντος.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Αυτό σημαίνει ότι τελικά για την ιστορία αυτό που μετρά είναι το ιστορικά σημαντικό παρελθόν που είναι ιστορικά και πολιτισμικά καθορισμένο. Αυτό σημαίνει επιπλέον ότι το ιστορικά σημαντικό παρελθόν, δηλαδή αυτό που λογίζεται ως ιστορία, μεταβάλλεται από εποχή σε εποχή, και από πολιτισμό σε πολιτισμό. Διαφορετικές εποχές/ πολιτισμοί δίνουν διαφορετικό νόημα στο παρελθόν και το ερμηνεύουν με τους δικούς τους όρους.
- ▶ [Για παράδειγμα ας σκεφτούμε πόσο διαφορετικά αντιμετώπισαν την κλασική αρχαιότητα ο Χριστιανισμός και Αναγέννηση]
- ▶ Για τους λόγους αυτούς η ιστορία είναι κάτι πολύ λιγότερο από το παρελθόν. Αλλά γιατί είναι και κάτι περισσότερο από αυτό;
- ▶ Εδώ χρειάζεται προσοχή γιατί η ιστορία όπως είπαμε αποτελεί μια μορφή λόγου, αφορά το ό,τι λέγεται ή γράφεται για το παρελθόν. Όσοι γράφουν για το παρελθόν έχουν στο μυαλό τους το ακροατήριο στο οποίο απευθύνονται. Αφηγούνται και αναμένουν την κατανόηση των όσων γράφουν από το κοινό. Η ιστορία ως λόγος έχει επομένως μια επικοινωνιακή διάσταση είτε σε γραπτό είτε σε προφορικό επίπεδο.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Αυτό σημαίνει ότι τελικά για την ιστορία αυτό που μετρά είναι το ιστορικά σημαντικό παρελθόν που είναι ιστορικά και πολιτισμικά καθορισμένο. Αυτό σημαίνει επιπλέον ότι το ιστορικά σημαντικό παρελθόν, δηλαδή η ιστορία, μεταβάλλεται από εποχή σε εποχή, και από πολιτισμό σε πολιτισμό. Διαφορετικές εποχές/ πολιτισμοί δίνουν διαφορετικό νόημα στο παρελθόν και το ερμηνεύουν με τους δικούς τους όρους.
- ▶ Για τους λόγους αυτούς η ιστορία είναι κάτι πολύ λιγότερο από το παρελθόν. Αλλά γιατί είναι και κάτι περισσότερο από αυτό;
- ▶ Εδώ χρειάζεται προσοχή γιατί η ιστορία όπως είπαμε αποτελεί μια μορφή λόγου, αφορά το ό,τι λέγεται ή γράφεται για το παρελθόν. Όσοι γράφουν για το παρελθόν έχουν στο μυαλό τους το ακροατήριο στο οποίο απευθύνονται. Αφηγούνται και αναμένουν την κατανόηση των όσων γράφουν από το κοινό. Η ιστορία ως λόγος έχει επομένως μια επικοινωνιακή διάσταση είτε σε γραπτό είτε σε προφορικό επίπεδο.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Η ιστορική αφήγηση βέβαια στηρίζεται σε διαθέσιμα τεκμήρια αλλά δεν έχουμε ποτέ στη διάθεσή μας όλα τα διαθέσιμα τεκμήρια για να γεμίσουμε όλα τα κενά. Συχνά το υλικό που χρησιμοποιεί ένας ιστορικός παρέχει πληροφορίες που είναι χαοτικές-ασύνδετες. Οι ιστορικοί χρειάζεται να «δαμάσουν» αυτό το χάος, να «γεμίσουν τα κενά» και να προσφέρουν μια συνεκτική ερμηνεία συχνά χρησιμοποιώντας έναν τύπο φαντασίας που θα την ονομάζαμε ιστορική. Η ιστορική φαντασία αποτελεί βασικό στοιχείο της ιστορικής εργασίας αλλά είναι αδιάσπαστα δεμένη με τις γνώσεις του /της ιστορικού που επιτρέπουν συσχετισμούς ανάμεσα σε καταστάσεις που δεν συσχετίζονται άμεσα ή εύκολα. Με άλλα λόγια η ιστορική φαντασία και η ιστορία ως γραφή αποδίδουν στο παρελθόν μια συνεκτικότητα που δεν είχε απαραίτητα.
- ▶ Αναγνωρίζοντας κάτι τέτοιο δεν οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ιστορία αποτελεί μια παραποίηση αλλά ότι η ιστορία, δηλαδή η ιστορική ερμηνεία, πιθανολογεί, προσφέρει δηλαδή εκδοχές για το τι μπορεί να συνέβη. Ο έμμεσος και επαγωγικός χαρακτήρας της ιστορίας επιτρέπει πιθανές ερμηνείες που μπορούν να επαληθευθούν εν μέρει από τα διαθέσιμα τεκμήρια. Η ιστορική ερμηνεία συνήθως έχει αφηγηματική δομή, απαιτεί μια αρχή, μέση και τέλος, όπως απαιτεί και μια πλοκή για να λειτουργήσει. Η περάτωση της αφήγησης αποτελεί προϋπόθεση αληθοφάνειας, έστω και αν ο/η ιστορικός αναγνωρίζει ότι μπορεί να υπάρξουν και άλλες εκδοχές.
- ▶ Επομένως, ο ιστορικός έχει κεντρική θέση στην παραγωγή της ιστορίας όχι απλώς ως ερευνητής αλλά και ως δημιουργός- συγγραφέας. Αυτός κάνει το παρελθόν συνεκτικό και την ιστορία κάτι περισσότερο από το παρελθόν.

Τι είναι η Ιστορία;

- ▶ Οι ιστορικοί πιθανολογούν. Τα αφηγήματα των ιστορικών αποτελούν λεκτικές ασκήσεις σχετικά με πιθανές ερμηνείες του παρελθόντος στη βάση των διαθέσιμων τεκμηρίων. Ωστόσο, η καταφυγή στην πιθανότητα έναντι πχ της αναφοράς στην «αλήθεια» που συχνά συναντούμε ως απάντηση στην μεταδομιστική κριτική της επιστημολογίας της [κοινωνικής και άλλης] ιστορίας δεν μπορεί να παρακάμψει ότι οι πιθανότητες αποτελούν και αυτές λεκτικά παίγνια. Χώρια που ρητορικά ποτέ δεν εμφανίζουν την εκδοχή τους ως μια πιθανότητα ανάμεσα σε άλλες αλλά ως αξίωση αληθείας.

ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Χαρίλαος Εξερτζόγλου
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

